

НАЦІОНАЛЬНИЙ СТАНДАРТ УКРАЇНИ

ДСТУ _____:20__

Метрологія

Методика повірки

ФУР'Є-СПЕКТРОМЕТРИ

(Проект, перша редакція)

Київ

20__

прДСТУ _____: 20__

ПЕРЕДМОВА

1 РОЗРОБЛЕНО: Технічний комітет «Метрологія та вимірювання» (ТК 63), ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО «ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ ЦЕНТР СТАНДАРТИЗАЦІЇ, МЕТРОЛОГІЇ, СЕРТИФІКАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ» (ДП «УКРМЕТРТЕСТСТАНДАРТ»)

2 ПРИЙНЯТО ТА НАДАНО ЧИННОСТІ: наказ Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ») від _____ 201_ р. № _____ з 201__-__-__

3 Цей стандарт розроблено згідно з правилами, установленими в національній стандартизації України

4 УВЕДЕНО ВПЕРШЕ

Право власності на цей національний стандарт належить державі.

Заборонено повністю чи частково видавати, відтворювати задля розповсюдження і розповсюджувати як офіційне видання цей національний стандарт або його частини на будь-яких носіях інформації без дозволу ДП «УкрНДНЦ» чи уповноваженої ним особи

_____, 20__

ЗМІСТ

	С.
0 Вступ	
1 Сфера застосування.....	1
2 Нормативні посилання	2
3 Операції повірки.....	2
4 Засоби повірки.....	3
5 Вимоги до кваліфікації персоналу.....	4
6 Умови проведення повірки.....	4
7 Вимоги щодо безпеки.....	4
8 Підготовка до проведення повірки.....	5
9 Проведення повірки.....	5
10 Оформлення результатів повірки.....	9
Додаток А (довідковий) Форма протоколу повірки.....	10
Додаток Б (довідковий) Бібліографія.....	12

0 ВСТУП

Цей стандарт застосовують для перевірки законодавчо регульованих засобів виміральної техніки – Фур'є-спектрометрів, що перебувають в експлуатації.

Фур'є-спектрометри призначені для вимірювання хвильових чисел піків поглинання, спектральних коефіцієнтів пропускання та/або відбиття у інфрачервоному діапазоні спектра за допомогою Фур'є перетворення інтерферограми для ідентифікації речовин та матеріалів та обчислення їх концентрації, використовуючи сертифіковані стандартні зразки, за методиками вимірювань.

НАЦІОНАЛЬНИЙ СТАНДАРТ УКРАЇНИ

Метрологія
Методика повірки
ФУР'Є-СПЕКТРОМЕТРИ**Metrology**
Verification procedure
FOURIER SPECTROMETERS

Чинний від _____

1 СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

1.1 Цей стандарт поширюється на Фур'є-спектрометри (далі – спектрометри) та встановлює методику їх повірки, а саме: операції повірки, засоби повірки, вимоги до кваліфікації персоналу, умови проведення повірки, вимоги щодо безпеки, підготовку до проведення та проведення повірки, обробку результатів вимірювань та оформлення результатів повірки.

1.2 Цей стандарт застосовують для проведення періодичної повірки, повірки після ремонту (що не змінює тип спектрометрів), а також можуть застосовувати для проведення позачергової, інспекційної та експертної повірки відповідно до вимог [2].

1.3 Стандарт призначено для застосування науковими метрологічними центрами, метрологічними центрами та повірочними лабораторіями, які відповідно до [1] здійснюють повірку спектрометрів.

1.4 Під час повірки спектрометра необхідно додатково керуватись експлуатаційними документами на спектрометр та засоби повірки, зазначені в розділі 4 цього стандарту.

1.5 Міжповірочний інтервал спектрометрів визначають згідно з [4].

прДСТУ ____: 20__

1.6 Вимоги щодо безпеки при проведенні повірки викладено в розділі 7 цього стандарту.

2 НОРМАТИВНІ ПОСИЛАННЯ

У цьому стандарті наведено посилання на такі національні стандарти:

ДСТУ OIML D 8:2008 Метрологія. Еталони. Вибір, визнання, застосування, зберігання та документація

ДСТУ OIML D 23:2008 Метрологія. Принципи метрологічного контролю обладнання для повірки

Примітка. Чинність стандартів, на які є посилання в цьому стандарті, перевіряють згідно з офіційними виданнями національного органу стандартизації – каталогом національних нормативних документів і щомісячними інформаційними показниками національних стандартів.

Якщо стандарт, на який є посилання, замінено новим або до нього внесено зміни, треба застосовувати новий стандарт, охоплюючи всі внесені зміни до нього.

3 ОПЕРАЦІЇ ПОВІРКИ

3.1 Під час проведення повірки спектрометра виконують операції, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Перелік операцій повірки

Найменування операції повірки	Номер пункту стандарту	Проведення операції під час періодичної (позачергової) повірки	Проведення операції під час повірки після ремонту
Зовнішній огляд	9.1	+	+
Перевірка працездатності	9.2	+	+
Контроль метрологічних характеристик	9.3	+	+
Контроль абсолютної похибки відтворення хвильових чисел	9.3.1	+	+
Контроль роздільної здатності	9.3.2	+	+
Контроль абсолютної похибки вимірювання спектральних коефіцієнтів пропускання/відбиття	9.3.3	+	+

Примітка. Операції повірки за пунктом 9.3.3 проводяться, якщо в технічній документації або в суттєвих вимогах в сертифікаті перевірки типу спектрометра нормується цей параметр.

3.2 У разі отримання негативних результатів будь-якої з операцій повірку припиняють, спектрометр визнають не придатним до застосування.

4 ЗАСОБИ ПОВІРКИ

4.1 Перелік еталонів та допоміжного обладнання, а також операції повірки, під час яких їх застосовано, зазначено в таблиці 2 та таблиці 3.

Таблиця 2 – Еталони, необхідні для проведення повірки

Пункт стандарту	Назва еталона (стандартного зразка), метрологічні характеристики
9.3.1, 9.3.2	Міра для контролю шкали хвильових чисел – плівка полістиролу товщиною 38 мкм; діапазон відтворюваних значень хвильових чисел від 1000 см ⁻¹ до 3100 см ⁻¹ ; розширена невизначеність (0,15 – 1,0) см ⁻¹
9.3.3	Комплект мір спектрального коефіцієнта пропускання/відбиття; розширена невизначеність для хвильового числа 4000 см ⁻¹ – (0,5 – 1,5) %

Таблиця 3 – Допоміжне обладнання, необхідне для проведення повірки

Пункт стандарту	Назва допоміжного обладнання, метрологічні або основні технічні характеристики
6	Термогігрометр будь-якого типу; діапазон вимірювань температури – від 0 °С до 50 °С, границі абсолютної похибки вимірювання температури – ± 0,5 °С, діапазон вимірювання відносної вологості повітря – від 10 % до 95 %, границі абсолютної похибки вимірювання відносної вологості повітря – ± 5 %

Примітка 1. Еталони повинні мати чинні сертифікати/свідоцтва про калібрування, а допоміжне обладнання повинно мати чинні сертифікати/свідоцтва про калібрування.

Застосування еталонів повинно відповідати вимогам, встановленим розділом 5 ДСТУ OIML D 8, ДСТУ OIML D 23.

Примітка 2. Метрологічні та технічні характеристики допоміжного обладнання, необхідного для проведення повірки, повинні бути документально засвідчені. Вимоги до допоміжного обладнання встановлено в ДСТУ OIML D 23.

Примітка 3. Дозволяється застосування інших засобів повірки, що забезпечують повірку з необхідною точністю.

5 ВИМОГИ ДО КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ

5.1 Персонал, відповідальний за виконання робіт з повірки спектрометра, повинен відповідати вимогам [3].

5.2 До повірки допускаються фахівці, які:

- вивчили порядок роботи з спектрометром (експлуатаційні документи на спектрометр);
- пройшли в установленому порядку інструктаж з охорони праці та техніки безпеки на робочому місці.

6 УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ПОВІРКИ

Під час проведення повірки в лабораторії повинні виконуватися такі умови:

- температура навколишнього повітря повинна бути в діапазоні від 15 °С до 25 °С;
- відносна вологість повітря – до 70 %.

Умови проведення повірки повинні бути документовані у протоколі повірки, форму та вимоги до змісту якого наведено в додатку А до цього стандарту.

7 ВИМОГИ ЩОДО БЕЗПЕКИ

7.1 Під час проведення повірки необхідно дотримуватися вимог щодо безпеки умов праці, охорони навколишнього середовища, наведених в експлуатаційних документах на спектрометр та засоби повірки.

7.2 Приміщення, в якому проводиться повірка, повинне бути обладнане протипожежною сигналізацією та засобами пожежогасіння.

7.3 Приміщення, в якому проводиться повірка, повинне бути обладнане припливно-витяжною вентиляцією.

7.4 До повірки допускаються фахівці, що вивчили інструкцію з техніки безпеки на робочому місці, принцип дії спектрометра і пройшли інструктаж з охорони праці в установленому порядку.

7.5 Вміст шкідливих речовин у повітрі робочої зони не повинен перевищувати гранично допустимих концентрацій, встановлених [6]. Контроль за вмістом шкідливих речовин у повітрі робочої зони здійснюється у порядку, встановленому органами державного санітарного нагляду.

8 ПІДГОТОВКА ДО ПРОВЕДЕННЯ ПОВІРКИ

8.1 Перед проведенням повірки необхідно:

- пересвідчитись у наявності метрологічного маркування за результатами оцінки відповідності для тих спектрометрів, що введені в обіг після введення в дію технічного регламенту [5] або свідоцтва про попередню повірку;
- підготувати засоби повірки відповідно до їх експлуатаційних документів.

9 ПРОВЕДЕННЯ ПОВІРКИ

9.1 Зовнішній огляд

9.1.1 Зовнішній огляд проводять візуально.

9.1.2 Результати вважаються задовільними, якщо під час зовнішнього огляду встановлено наступне:

- комплектність відповідає вимогам експлуатаційних документів виробника;

прДСТУ ____: 20__

- відсутні зовнішні пошкодження спектрометра;
- відсутні дефекти, що ускладнюють зчитування маркування спектрометра.

9.1.3 Результати зовнішнього огляду заносять до протоколу повірки.

9.2 Перевірка працездатності

9.2.1 Процедура перевірки працездатності здійснюється під час ініціалізації спектрометра або за вбудованою процедурою перевірки (підменю валідації програмного забезпечення).

9.2.2 Результат перевірки вважають позитивним, якщо після закінчення процедури відсутні повідомлення про помилки.

9.2.3 Результати перевірки працездатності заносять до протоколу повірки.

9.3 Контроль метрологічних характеристик

9.3.1 Контроль абсолютної похибки відтворення хвильових чисел

9.3.1.1 Встановлюють згідно з експлуатаційними документами на спектрометр наступні налаштування:

- значення роздільної здатності – 2 см^{-1} ;
- число сканувань – 32;
- режим вимірювання спектрального коефіцієнта пропускання/відбиття.

9.3.1.2 Виконують корекцію базової лінії згідно з експлуатаційними документами на спектрометр.

9.3.1.3 Виконують серію вимірювань хвильових чисел піків поглинання полістиролу. Кількість вимірювань $n = 5$.

9.3.1.4 Реєструють виміряні значення хвильових чисел з номінальними значеннями, які відповідають максимумам поглинання, що вказані в свідоцтві про калібрування плівки полістиролу.

9.3.1.5 Обчислюють абсолютну похибку для кожного вимірювання і для кожного піку поглинання за формулою (1):

$$\Delta\sigma_{ik} = \left| \sigma_{ik} - \sigma_{\partial.k} \right|, \quad (1)$$

де $\sigma_{\partial.k}$ – дійсне значення хвильового числа k -го максимуму поглинання, см^{-1} ;

σ_{ik} – i -те значення хвильового числа k -го максимуму поглинання, см^{-1} .

9.3.1.6 Результат визначення абсолютної похибки відтворення хвильових чисел спектрометра заносять до протоколу повірки.

9.3.1.7 Результат операції вважається позитивним, якщо одержане значення, розраховане за формулою (1), не перевищує вказане в технічній документації.

9.3.2 Контроль роздільної здатності

9.3.2.1 Використовуючи дані, отримані за пунктом 9.3.1.3, розраховують різниці коефіцієнтів пропускання ΔT_1 та ΔT_2 за формулами 2 та 3:

$$\Delta T_1 = T_{1589} - T_{1583} \quad (2)$$

$$\Delta T_2 = T_{2870} - T_{2850} \quad (3)$$

де T_{1589} , T_{2870} – максимальне значення коефіцієнта пропускання полістиролу для хвильового числа з номінальними значеннями 1589 см^{-1} та 2870 см^{-1} відповідно, %;

T_{1583} , T_{2850} – мінімальне значення коефіцієнта пропускання полістиролу для хвильового числа з номінальними значеннями 1583 см^{-1} та 2850 см^{-1} відповідно, %.

9.3.2.2 Результат операції вважається позитивним, якщо ΔT_1 більше 12 %, а ΔT_2 більше 18 %.

9.3.2.3 Результат визначення роздільної здатності спектрометра заносять до протоколу повірки.

9.3.3 Контроль абсолютної похибки вимірювання спектральних коефіцієнтів пропускання/відбиття

прДСТУ ____: 20__

9.3.3.1 Виконують корекцію базової лінії згідно з експлуатаційними документами на спектрометр.

9.3.3.2 Установлюють міру спектрального коефіцієнта пропускання/відбиття на місце розташування зразка.

9.3.3.3 Виконують серію вимірювань спектрального коефіцієнта спрямованого пропускання/відбиття міри. Кількість вимірювань в серії $n = 5$.

9.3.3.4 Реєструють результати вимірювань спектрального коефіцієнта пропускання/відбиття для хвильового числа 4000 см^{-1} .

9.3.3.5 Повторюють операції відповідно до 9.3.3.2 — 9.3.3.4 для кожної міри з набору.

9.3.3.6 Обчислюють абсолютну похибку вимірювання спектральних коефіцієнтів спрямованого пропускання/відбиття за формулами:

$$\Delta T_{ik4000} = T_{ik4000} - T_{\partial.k4000}, \quad (4)$$

$$\Delta R_{ik4000} = R_{ik4000} - R_{\partial.k4000}, \quad (5)$$

де $T_{\partial.k4000}$ — дійсне значення спектрального коефіцієнта спрямованого пропускання k -ої міри для хвильового числа 4000 см^{-1} , %;

T_{ik4000} — i -те виміряне значення спектрального коефіцієнта спрямованого пропускання k -ої міри для хвильового числа 4000 см^{-1} , %;

$R_{\partial.k4000}$ — дійсне значення спектрального коефіцієнта відбиття k -ої міри для хвильового числа 4000 см^{-1} , %;

R_{ik4000} — i -те виміряне значення спектрального коефіцієнта відбиття k -ої міри для хвильового числа 4000 см^{-1} , %.

11.3.3.7 Результати контролю абсолютної похибки вимірювання спектральних коефіцієнтів спрямованого пропускання/відбиття заносять до протоколу перевірки.

11.3.2.8 Результат операції вважають позитивним, якщо жодне з отриманих значень, розрахованих за формулою (4) чи (5), не перевищує допустиме значення, наведене в технічній документації.

10 ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОВІРКИ

10.1 Результати повірки спектрометра вважають позитивними, якщо отримане значення похибки (за модулем) не перевищує максимально допустиму похибку, встановлену під час оцінки відповідності за технічним регламентом [5] або національними стандартами, що надають презумпцію відповідності технічному регламенту.

Для спектрометрів, введених в обіг до набуття чинності [5], результати повірки вважають позитивними, якщо їх похибка (за модулем) не перевищує допустимі похибки, встановлені під час затвердження типу, або за результатами метрологічної атестації.

10.2 Позитивні результати повірки засвідчують оформленням свідоцтва про повірку спектрометра за формою згідно з додатком 2 до [2].

10.3 У разі якщо за результатами повірки спектрометр визнано таким, що не відповідає встановленим вимогам, оформлюють довідку про непридатність спектрометра за формою згідно з додатком 4 до [2].

10.4 За результатами експертної повірки персонал, що проводив повірку, складає висновок у довільній формі, який затверджує керівник організації виконавця. У висновку зазначаються результати повірки спектрометра в обсязі, визначеному в заявці на проведення експертної повірки.

10.5 За результатами інспекційної повірки складають довідку згідно з додатком 5 до [2], яку підписує персонал, що проводив повірку, та керівник організації виконавця.

прДСТУ ____: 20__

ДОДАТОК А

(довідковий)

ФОРМА ПРОТОКОЛУ ПОВІРКИ

ПРОТОКОЛ ПОВІРКИ № _____ від « ____ » _____ р.

(найменування, тип ЗВТ)

Заводський номер _____

Виробник _____

Належить _____

Повірка проводиться відповідно до	
Засоби повірки	

Умови повірки:

Т, °С		φ, %	
-------	--	------	--

Результати повірки

Зовнішній огляд	Відповідає/ не відповідає	Перевірка працездатності	Відповідає/ не відповідає
------------------------	------------------------------	---------------------------------	------------------------------

Контроль метрологічних характеристик

Таблиця А.1 – Контроль абсолютної похибки відтворення хвильових чисел.

№ вимір.	$\sigma_{ik}, \text{см}^{-1}$	.....	$\sigma_{ik}, \text{см}^{-1}$
1			
2			
3			
4			
5			
Середнє значення			
Дійсне значення			
Похибка			

Таблиця А.2 – Контроль роздільної здатності

T ₁₅₈₉		T ₂₈₇₀	
T ₁₅₈₃		T ₂₈₅₀	
ΔT ₁		ΔT ₂	

Таблиця А.3 – Контроль абсолютної похибки вимірювання спектральних коефіцієнтів пропускання/відбиття

№ міри з комплекту	T _{ік4000} /R _{ік4000} , %	T _{д.к4000} /R _{д.к4000} , %	ΔT _{ік4000} /ΔR _{ік4000} , %

$\Delta T_{\text{доп.}}/\Delta R_{\text{доп.}} = \text{_____} \%$

Висновки за результатами повірки

Спектрометр визнається придатним / не придатним та допускається / не допускається до застосування.

Персонал, який проводив повірку

_____ підпис

_____ Прізвище, І.Б.

ДОДАТОК Б

(довідковий)

БІБЛІОГРАФІЯ

1 Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність»

2 Порядок проведення повірки законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, що перебувають в експлуатації, та оформлення її результатів, затверджено наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 08 лютого 2016 року № 193, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 24 лютого 2016 року за № 278/28408

3 Критерії, яким повинні відповідати наукові метрологічні центри, державні підприємства, які належать до сфери управління Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та провадять метрологічну діяльність, та повірочні лабораторії, які уповноважуються або уповноважені на проведення повірки законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, що перебувають в експлуатації, затверджено наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 23.09.2015 № 1192, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 7 жовтня 2015 р. за № 1213/27658

4 Міжповірочні інтервали законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, що перебувають в експлуатації, за категоріями, затверджено наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 13.10.2016 № 1747, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 01 листопада 2016 р. за № 1417/29547

5 Технічний регламент законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13 січня 2016 р. № 94

6 ГОСТ 12.1.005 ССБТ. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны

Код згідно з ДК 004: 17.020

Ключові слова: повірка, похибка, роздільна здатність, спектрометр, Фур'є-спектрометр, хвильове число
